

بررسی متون کتاب‌های فارسی (بخوانیم) اول تا سوم دبستان بر اساس نظریه

شبکه‌های معنایی

An Analysis of Persian Language Textbooks (Reading) from the First to the Third Grade based on the Theory of Semantic Networks

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۶/۲۱؛ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۱۰/۲۲

M. H. Fallahi (Ph.D)

N. Davari

Abstract: Semantic network displays a large number of words in a related network. The existence of semantic networks in a text represents the coherence of a text and consequently results in a better reading and learning of a text. The purpose of this research is the analysis of semantic networks, concrete and abstract fields and sense relations in Persian textbooks of first to third grade of elementary school. The present study is a descriptive-analytic research of qualitative type. In this study, semantic networks, concrete and abstract field and conceptual relationships in the texts of Persian books in the first three years of elementary school were studied. The findings indicated that the words in the texts often included at least one semantic network to be drawn, either with or without a title. The conceptual relationships between the words were: collocation, synonymy, opposition, hyponymy, metonymy and member collection. Among these relationships, collocation was the most and member collection was the least frequent relationships. The frequency of concrete field was also halved from the first to the third book, and abstract field had almost the same frequency.

Keywords: semantic network, semantic field, conceptual relations, Persian textbook, elementary school

محمدهادی فلاحی^۱

نگین داوری^۲

چکیده: شبکه‌ی معنایی تعداد زیادی واژه را در شبکه‌ای مرتبط به هم نمایش می‌دهد. وجود شبکه‌های معنایی در یک متن نشانگر انسجام آن متن و در نتیجه، خوانش و یادگیری بهتر آن است. هدف این پژوهش، بررسی شبکه‌های معنایی، حوزه‌های عینی و انتزاعی و روابط مفهومی در متون کتاب‌های فارسی سه سال اول دوره‌ی ابتدایی بود. پژوهش حاضر، پژوهشی توصیفی - تحلیلی از نوع کیفی است. نتایج به‌دست آمده عبارتند از: واژه‌های متون اغلب دروس یا با توجه به عنوان و یا بدون توجه به عنوان، دست‌کم یک شبکه‌ی معنایی قابل ترسیم داشتند. روابط مفهومی موجود در بین واژه‌ها نیز عبارت بودند از: باهم‌آیی، هم‌معنایی، تقابل معنایی، شمول معنایی، جزء‌واژگی و عضوواژگی. در میان این روابط، باهم‌آیی بیشترین کاربرد و عضوواژگی کمترین کاربرد را داشتند. فراوانی حوزه‌های عینی نیز از کتاب اول تا سوم به نصف کاهش یافت و حوزه‌های انتزاعی نیز تقریباً بسامد یکسانی داشتند.

کلیدواژه‌ها: شبکه‌ی معنایی، حوزه‌ی معنایی، روابط مفهومی، کتاب فارسی، دوره‌ی ابتدایی

۱. استادیار گروه زبان‌شناسی رایانه‌ای، مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فن‌آوری، شیراز، ایران. (نویسنده مسئول)

fallahi@ricest.ac.ir

۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد زبان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات فارس، شیراز، ایران

negindavari@yahoo.com

مقدمه

توجه به ارتقاء مهارت یادگیری واژه‌ها و فهم روابط میان آنها، ضرورتی انکارناپذیر است. در این میان نقش کتاب‌های درسی در تقویت این مهارت و آگاهی معلمان از این نقش، باید مورد توجه قرار گیرد. یادگیری واژه‌های یک زبان و مهم‌تر از آن، درک روابط میان واژه‌ها، از جمله اصول یادگیری موفق یک زبان است.

دانش‌آموزان با استفاده از برخی از مهارت‌ها می‌توانند معنی واژه‌ها را تشخیص دهند، از جمله با استفاده از اطلاعات متنی و همچنین با معین کردن رابطه‌ی بین واژه‌ی جدید و واژه‌ها-ی آشنا. وقتی با استفاده از دو مهارت ذکر شده، واژه یاد گرفته می‌شود دانش‌آموزان نه تنها روی معنی واژه‌ی یاد گرفته شده تمرکز می‌کنند، بلکه روی کشف کردن رابطه‌های بین واژه‌ها هم متمرکز می‌شوند. دانش‌آموزان می‌توانند واژه‌هایی را که از نظر معنایی با هم ارتباط دارند، کشف کنند. دانش‌آموزان معنی واژه‌ها را از متن یاد می‌گیرند و وظیفه‌ی معلمان این است که به دانش‌آموزان یاد بدهند که چگونه معنی واژه را از متن حدس بزنند (لین، ۱۹۹۷).

از جمله نظریات و رویکردهایی که می‌تواند به آموزش واژه‌ها به دانش‌آموزان و یادگیری آنها کمک کند، نظریه‌ی شبکه‌های معنایی^۱ است. نظریه‌ی شبکه‌های معنایی از جمله نظریه‌های تداعی‌گر محسوب می‌شود، در این نظریه‌ها معنای یک شیء را در قالب ایجاد شبکه‌ای از پیوندها با دیگر اشیا در ذهن تعریف می‌کنند. زمانی که ما شیء را درک کرده و در مورد آن استدلال می‌کنیم، ادراک ما در ابتدا با مفهومی در ذهن منطبق می‌شود. این مفهوم بخشی از دانش کلی ما درباره‌ی جهان است که از طریق روابط دیگری به مفاهیم دیگر وصل می‌شود (آکرکار، ۲۰۰۳). اصطلاح شبکه‌ی معنایی به رساله‌ی دکترای کوئیلیان^۳ (۱۹۶۶) برمی‌گردد. وی در آن رساله سعی نمود نوعی ساختار معنایی برای واژه‌ها در زبان انگلیسی ارائه دهد که بتوان آن را به رایانه ارائه داد (ساوا، ۱۹۹۲). در این رویکرد معنای یک واژه به دلیل رابطه‌هایی که با دیگر واژه‌ها دارد، درک می‌شود. البته مطابق فرضیه‌ی اولیه‌ی کوئیلیان، بین دو واژه تنها در صورتی رابطه برقرار است که در اولین برخورد با یکی از آن دو واژه، واژه‌ی دیگر تداعی

1. Semantic Networks Theory

2. Akerkar

3. Quilian

بررسی متون کتاب‌های فارسی (بخوانیم) اول تا سوم دبستان بر اساس ...

شود. کالینز^۱ به همراه کویلیان، شبکه‌ها را به صورت یک درخت رده‌شناختی^۲ یا سلسله مراتبی نشان داد که هر گره با گره بالاتر و گره پائین‌تر از خود رابطه دارد. آن چه که کویلیان معرفی نموده بود شامل گره‌هایی بود که به وسیله‌ی خطوطی که نشانگر رابطه‌های تداعی کننده بودند، با یکدیگر مرتبط می‌شدند. در مجموع می‌توان به وسیله‌ی این ارتباطات مختلف مفهومی، تعریفی از معنای واژه به دست داد. در این حالت هر واژه با استفاده از ارزشی که در یک شبکه‌ی مفهومی با سایر واژه‌های مرتبط دارد، معنای خود را به دست می‌آورد. روابط معنایی میان واژه‌ها، پیوندهایی هستند که واژه‌ها را در ذهن فرد به هم مرتبط می‌سازند (اشمیت و میرا، ۱۹۹۷: ۱۹). این ساختار مفاهیم در نهایت شبکه‌ای از گره‌ها و خط‌های به هم بافته را تشکیل می‌دهد (هادلی، ۱۹۸۹). شبکه‌ی معنایی روشی گرافیکی برای نشان دادن مفاهیم است که شامل مجموعه‌ای از گره‌ها و روابط است. گره‌ها نمایانگر مفاهیم و اتصالات نشان دهنده‌ی روابط بین مفاهیم است (ایوانز و گرین، ۲۰۰۵).

روابط مفهومی میان واژه‌ها عبارتند از:

رابطه‌ی هم‌معنایی^۳: دو واژه در صورتی هم‌معنا هستند که جایگزینی یکی به جای دیگری هیچگاه ارزش صدق جمله را تغییر ندهد. بر اساس این تعریف شاید نتوان هیچ دو واژه‌ای را هم‌معنا در نظر گرفت. اما با محدود کردن این تعریف به بافت می‌توان نمونه‌هایی را هم‌معنا دانست. مثلاً گفت واژه‌ی «الف» با واژه‌ی «ب» در بافت «ج» هم‌معنا است اگر و تنها اگر جایگزین کردن آنها ارزش صدق جمله را تغییر ندهد (لاینز، ۱۳۸۳).

رابطه‌ی تقابلی معنایی^۴: اصطلاح تقابلی معنایی به هنگام بحث درباره‌ی مفاهیم متقابل یا در اصطلاح سستی، معانی متضاد واژه‌ها به کار می‌رود. در معنی‌شناسی عمده‌اً از اصطلاح تقابلی^۵ به جای تضاد استفاده می‌شود، زیرا تضاد صرفاً گونه‌ای از تقابل به حساب می‌آید (صفوی، ۱۳۸۷).

-
1. Collins
 2. Taxonomic Tree
 3. Taxonomic Tree
 4. Semantic Opposition
 5. Incompatibility

گونه‌های مختلف تقابل معنایی عبارتند از: تقابل مدرج^۱ (مانند پیر/جوان، سرد/گرم)، تقابل مکمل^۲ (مانند باز/بسته، مرد/زن)، تقابل دوسویه^۳ (مانند خرید/فروش، زن/شوهر)، تقابل جهتی^۴ (مانند رفت/آمد، آورد/برد)، تقابل واژگانی^۵ (مانند اصولی/غیراصولی/آگاه/ناآگاه) و تقابل ضمنی^۶ (مانند فیل/فنجان، راه/چاه) (همان).

رابطه‌ی تضاد: لاینز (۱۹۷۷) معتقد است هر واژه‌ای که بر زبان می‌آید متضاد خود را نیز به-همراه دارد. به بیان دیگر هر واژه‌ای حتماً متضاد دارد. هرچند واژه‌های متضاد^۷ از لحاظ معنایی با هم متقابل هستند، اما مشکل آن جاست که بسیاری از واژه‌ها در تقابل با هم هستند، اما متضاد نیستند. در واژه‌های متضاد، مفهوم یک واژه در برابر مفهوم واژه‌ی دیگر قرار می‌گیرد مانند شب/روز، مرده/زنده. در واقع رابطه‌ی تضاد، همان رابطه‌ی تقابل مکمل است.

رابطه‌ی شمول معنایی:^۸ شمول معنایی رابطه‌ای از نوع جانشینی است که در آن واژه‌های زیرشمول مفهوم واژه‌های شامل به علاوه یک یا چند وابسته را در خود دارند. شمول را می‌توان در چهارچوب تجزیه‌ی مؤلفه‌ای به صورت فرمولی چنین توصیف کرد: واژه‌ای شامل Q خواهد بود اگر تمام مشخصه‌های Q در مشخصه‌های P وجود داشته باشد (کمپسون، ۱۹۹۷).

رابطه‌ی جزء کل (جزءواژگی):^۹ این رابطه به ارتباط اجزاء یک پدیده نسبت به کل آن اشاره دارد. رابطه‌ی جزء کل مانند شمول معنایی نوعی رابطه‌ی سلسله مراتبی است که میان اجزاء و کل تشکیل دهنده‌ی آن اجزاء برقرار می‌گردد. مفهوم «بازو» جزئی از مفهوم «دست» را تشکیل می‌دهد. در این رابطه‌ی مفهومی «دست»، کل تلقی می‌گردد و «بازو» جزء نامیده می‌شود (صنوی، ۱۳۸۷).

-
1. Gradable Opposition
 2. Complementary Opposition
 3. Symmetrical Opposition
 4. Directional Opposition
 5. Lexical Opposition
 6. Connotational Opposition
 7. Antonyms
 8. Hyponymy
 9. Meronymy

بررسی متون کتاب‌های فارسی (بخوانیم) اول تا سوم دبستان بر اساس ...

رابطه‌ی عضوآژگی^۱: رابطه‌ای است که یک واژه به مانند عضوی از یک مجموعه خود را نشان می‌دهد. مانند واژه‌ی «اسب» نسبت به «گله» (همان).

رابطه‌ی باهم‌آیی: باهم‌آیی بدین معنی است که یک واژه احتمال وقوع واژه‌ی دیگر را پیش-بینی می‌کند. به اعتقاد پورتسیگ در یک حوزه‌ی معنایی رابطه‌ی معنایی بنیادینی بین واژه‌ها وجود دارد که به باهم‌آیی^۲ آنها منجر می‌گردد، مثل مو/ کوتاه کردن، مار/ نیش زدن، سگ/ وفادار. این باهم‌آیی‌ها به دلیل ویژگی مشترکی است که این واژه‌ها را به یکدیگر پیوند می‌دهد. در باهم‌آیی هم‌نشینی فعلی یا صفتی بر روی محور هم‌نشینی در کنار اسمی ظاهر می‌شود که برای سخنگویان آن زبان آشناست. مانند مثال‌های بالا. اما باهم‌آیی متداعی همان مراعات نظیر در صنایع ادبی است (همان). البته شایان ذکر است که رابطه‌ی باهم‌آیی در مجموعه‌ی روابط مفهومی قرار نمی‌گیرد اما با توجه به هدف این پژوهش، کاربرد آن ضروری است.

همان‌گونه که در تعریف روابط معنایی ذکر شد، این روابط در قالب حوزه‌های معنایی قابل درک خواهند بود. در این نظریه، فرض بر این است که جهان بیرون، توده‌ای بی‌شکل است که زبان به آن شکل می‌دهد. واژه‌ها را می‌توان همچون قالب‌هایی در نظر گرفت که بر روی این توده گذاشته می‌شوند و هر واژه بخشی از آن را می‌پوشاند و به آن شکل می‌دهد. دو دیدگاه عمده در این نظریه وجود دارد؛ یک نظریه بر اساس روابط جانیشینی است و دیگری بر اساس روابط هم‌نشینی است. حوزه‌های معنایی بر اساس روابط مفهومی بین جفت واژه‌های مرتبط با هم یا زنجیره‌های دو جزئی که به‌طور مشخص از یک اسم و فعل یا اسم و صفت تشکیل شده‌اند، بنا نهاده شده‌اند که در هر زنجیره، جفت واژه‌ها از طریق روابط معنایی با یکدیگر ارتباط دارند؛ مانند موی انسان و رنگ مشکی، غذا خوردن و دهان (کلپارسکی و روسینک^۳، 2007).

هدف مقاله ترسیم شبکه‌های معنایی دروس کتاب‌های فارسی (بخوانیم) اول تا سوم دبستان و تعیین میزان استفاده از این شبکه‌ها برای تبیین بهتر روابط واژگانی و کمک به یادگیری بهتر واژه‌ها است.

مطالعه حاضر در پی پاسخ‌گویی به پرسش‌های زیر است:

- ۱- میزان استفاده از شبکه‌های معنایی در کتاب‌های مورد بررسی، چگونه است؟
 - ۲- کاربرد روابط معنایی میان واژه‌ها در کتاب‌های مورد بررسی، به چه صورت است؟
 - ۳- میزان به کارگیری حوزه‌های عینی و انتزاعی در این کتاب‌ها، چگونه است؟
- در این بخش به معرفی برخی از پژوهش‌های صورت گرفته بر روی کتاب‌های فارسی دوره‌ی ابتدایی و همچنین مطالعاتی با موضوع شبکه‌ی معنایی می‌پردازیم.
- نوریان، نعمت‌زاده و حسین‌لو (۱۳۹۳) به بررسی چگونگی توزیع واژه‌های هدف در کتاب فارسی دوم دبستان پرداختند و نتایج کار آنان نشان داد که فراوانی و توزیع واژه‌های هدف در دروس مختلف از منطق خاصی پیروی نمی‌کند. غیاثیان (۱۳۹۴) در پژوهشی به تحلیل انتقادی کتاب‌های فارسی دوره‌ی ابتدایی از منظر مؤلفه‌های فرهنگ ملی و محلی پرداخت. نتایج حاکی از آن بود که مؤلفه‌های فرهنگ ملی در مقایسه با فرهنگ محلی، به میزان بیشتری در متون و تصاویر کتاب‌ها درج شده است. کرمی، شاه‌سنی، کشاورزی و ناصری جهرمی (۱۳۹۴) با بهره‌گیری از الگوی ون‌لیوون (۱۹۹۶) به بررسی کتاب فارسی ششم ابتدایی از منظر تحلیل گفتمان انتقادی پرداختند. یافته‌ها نشان داد که مؤلفه‌های اظهار آشکار بیش از مؤلفه‌های حذف و اظهار پنهان، تصویرسازی شده است. کرامتی، کاظمی و حسینی (۱۳۹۵) مضامین و تعارضات فرهنگی را در محتوای کتاب‌های فارسی دوره‌ی ابتدایی بررسی کرده‌اند. آنان نتیجه گرفتند که تنها حدود ۲۶ درصد از محتوای کتاب‌ها حاوی مضامین فرهنگی هستند که این مضامین نیز در ۸۴ مورد با شاخص‌های فرهنگی مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی در تعارض هستند.
- نیازیان و پناهی (۱۳۹۶) با هدف شناسایی ویژگی‌های زبانی و عاطفی به بررسی کتاب‌های فارسی دوره‌ی ابتدایی پرداختند. یافته‌های آنان حاکی از آن بود که بیشترین فراوانی ویژگی‌های زبانی به الفاظ ساده و مصراع‌های کوتاه و ویژگی‌های عاطفی به مؤلفه‌های آگاهی و امید تعلق داشت. سراج، روشن، نجفیان و یوسفی‌راد (۱۳۹۸) به بررسی خوانایی کتاب‌های فارسی دوره‌ی ابتدایی پرداختند و چنین نتیجه گرفتند که اگرچه بر اساس شاخص‌های فلش، متن کتاب‌ها آسان هستند، اما بر اساس شاخص‌های فوگ و فرای مناسب یک یا دو پایه‌ی تحصیلی بالاتر می‌باشند، همچنین معیار مشخصی برای ترتیب متون از آسان به دشوار دیده نشد.

بررسی متون کتاب‌های فارسی (بخوانیم) اول تا سوم دبستان بر اساس ...

پژوهش‌های قابل توجهی نیز برای بررسی و ترسیم شبکه‌های معنایی در قرآن و متون مذهبی صورت گرفته است که برخی از آنها عبارتند از پرچم و فنایی (۱۳۸۸)، خامه-گر (۱۳۸۹)، پهلوان‌نژاد و سرسرابی (۱۳۹۰)، شاملی، کهندل جهرمی و قاسمی‌نژاد (۱۳۹۰)، یوسفی آملی و اکبری (۱۳۹۱)، قاسم‌نژاد و رحیمی (۱۳۹۳)، راستگو (۱۳۹۷) و توکل‌نیا و حسومی (۱۳۹۷).

برخی از پژوهش‌های صورت گرفته بر روی زبان فارسی نیز عبارتند از: پهلوان‌نژاد و نامور فرگی (۱۳۸۸) مدل کره‌ی معنایی را پیشنهاد داده‌اند. در این مدل نیز مانند شبکه‌های معنایی از گره و خط برای نشان دادن مفاهیم ذهنی و روابط میان آنها استفاده شده است، با این تفاوت که گره‌ها و خط‌ها در این مدل از نظر ساختار و ماهیت با مدل‌های پیشین تفاوت‌های قابل ملاحظه‌ای دارند. زاهدی و محمدی زیارت (۱۳۹۰) شبکه‌ی معنایی حرف اضافه‌ی «از»، مختاری و رضایی (۱۳۹۲) شبکه‌ی معنایی حرف اضافه‌ی «با» و راسخ مهند و رنجبر ضرابی (۱۳۹۲) نیز شبکه‌های معنایی حروف اضافه «در» و «سر» را ترسیم و بررسی کرده‌اند. نوذری (۱۳۹۴) از منظر بازیابی اطلاعات به بحث شبکه‌های معنایی پرداخته است و چگونگی بازیابی تلمیحات در ۲۵۰ غزل حافظ را بررسی کرده است و نتیجه گرفته است که شبکه‌های معنایی، بازیابی اشعار را در پایگاه‌های تمام متن تسهیل می‌کند. رضایی و رفیعی (۱۳۹۵) به بررسی شبکه‌ی معنایی پسوند مکان‌ساز «-گاه» در چارچوب رویکرد شناختی، پرداخته‌اند.

در اینجا به چند پژوهش خارجی مرتبط نیز اشاره می‌شود: کرو و کوئیگیلی^۱ (۱۹۸۵) نظریه‌ی حوزه‌ی معنایی را برای ارزیابی یادگیری واژه‌ها به‌هنگام خواندن درک مطلب اجرا کردند. در این پژوهش آنها دو روش متناوب تدریس واژه‌ها را که به صورت اتفافی از متن-های خواندنی استفاده شده، مقایسه کردند. نتایج نشان داد که رویکرد مبتنی بر حوزه‌ی معنایی، کارا تر بود. در مطالعه‌ی دیگری لهرر^۲ (۱۹۸۵) تلاش کرد نگاهی جدید به تغییر واژه‌ها با توجه به حوزه‌های معنایی داشته باشد. او نشان داد که تغییر، مرحله‌ی مستقلی برای هر واژه محسوب نمی‌شود بلکه باید به این موضوع با دیدگاهی وسیع‌تر و با توجه به حوزه‌های معنایی نگاه کنیم.

1. Crow & Quigley

2. Lehrer

روش پژوهش

جامعه‌ی آماری این پژوهش کلیه‌ی کتاب‌های فارسی (بخوانیم) دوره‌ی ابتدایی است. نمونه‌ی های مورد بررسی، کتاب‌های فارسی (بخوانیم) سه سال اول این دوره است. کتاب اول (۱۳۹۸): این کتاب شامل سه بخش نگاره‌ها، آموزش نشانه‌ها ۱ و آموزش نشانه‌ها ۲ می‌باشد. متون اولیه‌ی این کتاب از بخش دوم (آموزش نشانه‌ها ۱) آغاز می‌شود که شامل دروس ۱ تا ۱۵ است و بخش سوم (آموزش نشانه‌ها ۲) شامل دروس ۱۶ تا ۲۲ می‌باشد. کتاب دوم (۱۳۹۸) شامل ۷ فصل و ۱۷ درس است که یکی از این دروس، درس آزاد می‌باشد. کتاب سوم (۱۳۹۸) شامل ۷ فصل و ۱۷ درس می‌باشد که یکی از دروس، درس آزاد است. علت انتخاب کتاب‌های فارسی (بخوانیم) دوره‌ی ابتدایی این است که در این مقطع کودک از نظر رشد ذهنی، برای یادگیری مفاهیم زبان گفتاری و نوشتاری آماده می‌شود. مهارت خواندن از مهم‌ترین نیازهای یادگیری دانش‌آموزان در زندگی امروز است و توانایی درک مطلب و تفسیر و استنتاج از متون درسی و غیردرسی، دانش‌آموزان را با افکار و اطلاعات جدید آشنا می‌کند. داده‌های این پژوهش کلیه‌ی واژه‌هایی از متون هستند که با هم شبکه‌ی معنایی تشکیل می‌دهند. با بررسی آنها و تجزیه و تحلیل آنها شبکه‌های معنایی آنها ترسیم می‌شود و همچنین روابط واژه‌ها از نظر عینی و انتزاعی بودن بررسی می‌شوند. در برخی از درس‌ها، عنوان درس، شبکه‌ی معنایی تشکیل می‌دهد و در برخی دیگر، واژه‌های درون متن، هسته‌ی مرکزی تشکیل شبکه می‌شوند. دروسی که عنوان، شبکه‌ی معنایی تشکیل می‌دهد، مرکز نمودار به رنگ آبی است و در آنهایی که عنوان، تشکیل شبکه‌ی معنایی نمی‌دهد، مرکز نمودار، سفید رنگ می‌باشد. شبکه‌ی معنایی هر درس با توجه به عنوان فصلی که درس در آن قرار دارد، ترسیم می‌شود. به‌عنوان مثال اگر عنوان فصل، طبیعت باشد و عنوان درس با واژه‌ی طبیعت مرتبط باشد، با همان عنوان درس، شبکه‌ی معنایی ترسیم می‌شود ولی در صورت مرتبط نبودن عنوان درس با عنوان فصل، در متن درس واژه‌هایی دیگر با هم شبکه‌ی معنایی تشکیل می‌دهند که با واژه‌ی طبیعت مرتبط باشند. قطعاً شبکه‌های معنایی دیگری نیز قابل ترسیم و بررسی است ولی در این پژوهش رسم شبکه‌ها با استناد به عنوان فصل و یا عنوان درس صورت گرفته است.

بررسی متون کتاب‌های فارسی (بخوانیم) اول تا سوم دبستان بر اساس ...

به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها، پس از مطالعه‌ی متون کتاب‌ها، شبکه‌های معنایی ترسیم شد، حوزه‌های عینی و انتزاعی مشخص گردید و روابط مفهومی بین واژه‌ها معرفی گردید. تقسیم‌بندی حوزه‌های انتزاعی و عینی به این دلیل صورت می‌گیرد که آموزش هریک از مفاهیم عینی و انتزاعی در سنین خاصی مناسب‌تر است. بعضی از مفاهیم در سنین پیش و ابتدای دبستان ذهن کودک را برای پذیرش مفاهیم عمیق‌تر در نوجوانی آماده می‌کند. در این پژوهش بررسی می‌شود که کدام‌یک از این حوزه‌ها بیشتر در متون کتاب‌های فارسی ابتدایی به کار رفته است.

روابط مفهومی مورد بررسی نیز عبارتند از باهم‌آیی، هم‌معنایی، تقابل معنایی، شمول معنایی، جزء‌واژگی و عضوواژگی. این پژوهش، توصیفی - تحلیلی از نوع کیفی است. پژوهش توصیفی تحلیلی، پژوهشی است که به وضعیت کنونی یک پدیده یا موضوع می‌پردازد و انواع گوناگونی از جمله پژوهش‌های برآوردی، ارزشیابی، موردی، پیمایشی و ... دارد. پژوهش حاضر از نوع برآوردی است زیرا به بررسی هیچ‌گونه فرضیه‌ای پرداخته نمی‌شود، رابطه‌ی بین متغیرها بررسی نمی‌شود و اقدامی برای آینده توصیه نمی‌شود. البته تا حدودی از شیوه‌های کمی نیز بهره گرفته شده است. در این پژوهش، واحد تحلیل نیز، واژه است.

یافته‌ها

کتاب فارسی اول ابتدایی

بخش ۲: آموزش نشانه‌ها (۱)

درس اول: آب، باران

شبکه‌ی معنایی: آب؛ حوزه‌ی عینی: همگی متعلق به این حوزه می‌باشند؛ جزء‌واژگی: دریا، کل و آب، جزء هستند؛ جزء‌واژگی: باران، کل و آب، جزء می‌باشد. نمودار ۱-۱ (کلیه‌ی نمودارها در پایان مقاله در بخش پیوست آمده است)

درس دوم: ابر، باد

شبکه‌ی معنایی قابل ترسیمی وجود ندارد.

درس سوم: مدرسه، کلاس

شبکه‌ی معنایی: مدرسه؛ حوزه‌ی عینی: همگی متعلق به این حوزه هستند؛ باهم‌آیی متداعی:

میز و نیمکت، کلاس و مدرسه، مدیر و مدرسه؛ جزء واژگی: مدرسه، کل و مدیر، جزء می باشد؛
جزء واژگی: کلاس، کل و میز و نیمکت، جزء هستند. نمودار ۱-۲

درس چهارم: توت، تاب

- شبکه‌ی معنایی قابل ترسیمی وجود ندارد.

درس پنجم: مادر، نان

شبکه‌ی معنایی: نان؛ حوزه‌ی عینی: همگی متعلق به این حوزه هستند؛ جزء واژگی: نانویی، کل
و نان جزء می باشد؛ باهم آبی متداعی: نان و نانوا. نمودار ۱-۳

درس ششم: ایران، سرباز

شبکه‌ی معنایی: سرباز؛ حوزه‌ی عینی: همگی متعلق به این حوزه هستند؛ هم معنایی: سرباز و
رزمنده. نمودار ۱-۴

درس هفتم: استخر، گوش شنوا

در این درس شبکه‌ی قابل ترسیمی وجود ندارد.

درس هشتم: دریا، اردک

شبکه‌ی معنایی: دریا؛ حوزه‌ی عینی: همگی به جز واژه‌ی آرام متعلق به این حوزه هستند؛ باهم-
آبی متداعی: قایق و قایق‌ران. نمودار ۱-۵

درس نهم: لک‌لک، ورزش

شبکه‌ی معنایی: ورزش؛ حوزه‌ی عینی: همگی متعلق به حوزه‌ی عینی هستند؛ شمول معنایی:
واژه‌ی شامل: ورزش‌کار، واژه‌های زیرشمول: سوارکار، دهنده، وزنه‌بردار. نمودار ۱-۶

درس دهم: پرواز، جنگل

شبکه‌ی معنایی ۱: پرواز؛ حوزه‌ی عینی: همگی به جز پرواز متعلق به حوزه‌ی عینی هستند؛
جزء واژگی: پرواز، کل و پر، جزء می باشد؛ باهم آبی متداعی: پر و پرواز، پرواز و هواپیما.
نمودار ۱-۷

شبکه‌ی معنایی ۲: جنگل؛ حوزه‌ی عینی: گرگ، جنگل و گوزن؛ حوزه‌ی انتزاعی: سرسبز، زیبا
و بزرگ؛ جزء واژگی: جنگل، کل و گرگ و گوزن، جزء می باشند؛ باهم آبی متداعی: سرسبز و
زیبا. نمودار ۱-۸

درس یازدهم: روز برفی، درخت

شبکه‌ی معنایی: روز برفی؛ حوزه‌ی عینی: همگی متعلق به این حوزه هستند؛ تقابل معنایی: آفتابی و برفی؛ باهم‌آیی متداعی: برف و آدم برفی. نمودار ۹-۱

درس دوازدهم: همکاری، گل

شبکه‌ی معنایی: گل؛ حوزه‌ی عینی: همگی متعلق به این حوزه هستند؛ باهم‌آیی متداعی: گل و بلبل؛ جزء‌واژگی: بهار، کل و گل، جزء می‌باشد. نمودار ۱-۱۰

درس سیزدهم: نارنج و برنج، خروس خوش آواز

شبکه‌ی معنایی ۱: برنج؛ حوزه‌ی عینی: همگی متعلق به این حوزه هستند؛ باهم‌آیی همنشینی: برنج کاشتن؛ جزء‌واژگی: شالیزار، کل و برنج، جزء می‌باشد. نمودار ۱-۱۱

شبکه‌ی معنایی ۲: خروس؛ حوزه‌ی عینی: همگی به‌جز واژه‌ی خوش‌آواز متعلق به حوزه‌ی عینی هستند؛ جزء‌واژگی: خروس، کل و نوک، جزء می‌باشد؛ باهم‌آیی متداعی: خروس خوش-آواز. نمودار ۱-۱۲

درس چهاردهم: مهتاب، چشمه و چراگاه

شبکه‌ی معنایی ۱: مهتاب؛ حوزه‌ی عینی: به‌جز هوا مابقی به حوزه‌ی عینی تعلق دارند؛ جزء-واژگی: آسمان، کل و ماه و ستاره، جزء هستند؛ باهم‌آیی متداعی: ماه و ستاره. نمودار ۱-۱۳

شبکه‌ی معنایی ۲: چراگاه؛ حوزه‌ی عینی: همگی متعلق به حوزه‌ی عینی هستند؛ باهم‌آیی متداعی: چراگاه و چریدن. نمودار ۱-۱۴

درس پانزدهم: ژاله و منیژه، کتاب‌خوانی

شبکه‌ی معنایی: کتاب‌خوانی؛ حوزه‌ی عینی: همگی متعلق به این حوزه هستند؛ شمول معنایی: واژه‌ی شامل: کتاب، واژه‌ی زیرشمول: داستان‌های شاهنامه؛ باهم‌آیی همنشینی: کتاب خواندن. نمودار ۱-۱۵

بخش ۳: آموزش نشانه‌ها (۲)

درس شانزدهم: در بازار

شبکه‌ی معنایی ۱: بازار؛ حوزه‌ی عینی: همگی متعلق به این حوزه هستند؛ شمول معنایی: واژه-ی شامل: فروشگاه، واژه‌های زیرشمول: لباس فروشی، کفاشی؛ شمول معنایی: واژه‌ی شامل: دکان، واژه‌های زیرشمول: نانوايي، نجاری، قنادی؛ عضوواژگی: بازار، مجموعه و تمامی واژه-

های دیگر عضو هستند. نمودار ۱-۱۶

شبکه‌ی معنایی ۲: نجاری؛ حوزه‌ی عینی: همگی متعلق به این حوزه هستند؛ باهم‌آیی متداعی: در و پنجره، نجار و نجاری؛ باهم‌آیی همنشینی: در ساختن، میز ساختن، پنجره ساختن. نمودار ۱-۱۷

شبکه‌ی معنایی ۳: قنادی؛ حوزه‌ی عینی: همگی متعلق به این حوزه هستند؛ جزء‌واژگی: قنادی، کل و شیرینی، جزء می‌باشد؛ باهم‌آیی متداعی: شیرینی و قنادی؛ باهم‌آیی همنشینی: شیرینی خریدن. نمودار ۱-۱۸

شبکه‌ی معنایی ۴: پارچه؛ حوزه‌ی عینی: همگی به‌جز واژه‌ی قشنگ به این حوزه تعلق دارند؛ باهم‌آیی همنشینی: پارچه دوختن، پارچه خریدن؛ شمول معنایی: واژه‌ی شامل: پارچه، واژه‌ی زیرشمول: گل‌دار. نمودار ۱-۱۹

درس هفدهم: صدای موج، سفردلپذیر

شبکه‌ی معنایی ۱: دریا؛ حوزه‌ی عینی: همگی متعلق به این حوزه هستند؛ شمول معنایی: واژه‌ی شامل: جانوران، واژه‌های زیرشمول: نهنگ، کوسه، اره‌ماهی، هشت‌پا؛ شمول معنایی: واژه‌ی شامل: ماهی‌ها، واژه‌ی زیرشمول: اره‌ماهی؛ باهم‌آیی متداعی: موج و دریا؛ جزء‌واژگی: دریا، کل و موج، جزء می‌باشد. نمودار ۱-۲۰

شبکه‌ی معنایی ۲: سفر؛ حوزه‌ی عینی: تابستان، رفتن؛ حوزه‌ی انتزاعی: سفر، مسافرت، دلپذیر؛ باهم‌آیی همنشینی: سفر رفتن، مسافرت رفتن؛ باهم‌آیی متداعی: تابستان و سفر. نمودار ۱-۲۱

درس هجدهم: علی و معصومه، مثل خورشید

شبکه‌ی معنایی: خورشید؛ حوزه‌ی عینی: همگی به‌جز روشن شدن زمین متعلق به این حوزه هستند؛ باهم‌آیی متداعی: نور ماه و شب مهتابی، ماه و خورشید؛ جزء‌واژگی: آسمان، کل و خورشید و ماه، جزء می‌باشد؛ تقابل معنایی: آسمان و زمین؛ هم‌معنایی: نور ماه و شب مهتابی. نمودار ۱-۲۲

درس نوزدهم: حلزون

شبکه‌ی معنایی: حلزون؛ حوزه‌ی عینی: همگی به‌جز خانه‌به‌دوش متعلق به این حوزه هستند؛ جزء‌واژگی: حلزون، کل و صدف و بدنی نرم، جزء می‌باشد. نمودار ۱-۲۳

بررسی متون کتاب‌های فارسی (بخوانیم) اول تا سوم دبستان بر اساس ...

درس بیستم: رضا، خاطرات انقلاب

شبکه‌ی معنایی: انقلاب؛ حوزه‌ی عینی: همگی به‌جز انقلاب، پیروزی انقلاب اسلامی، خاطرات، وطن، راه‌پیمایی، دهه‌ی فجر و شعار، متعلق به حوزه‌ی عینی هستند؛ باهم‌آیی متداعی: راه‌پیمایی و شعار، ۲۲ بهمن و پیروزی انقلاب اسلامی، دهه‌ی فجر و پیروزی انقلاب اسلامی، شاه و امام خمینی، انقلاب و امام خمینی، رهبر و امام خمینی. نمودار ۱-۲۴

درس بیست و یکم: لاک‌پشت و مرغابی‌ها، درس آزاد، محل زندگی من

شبکه‌ی معنایی: مرغابی؛ حوزه‌ی عینی: همگی به‌جز پرواز متعلق به این حوزه هستند؛ جزء-واژگی: پرنده، کل و منقار، جزء می‌باشد؛ باهم‌آیی متداعی: پرواز و پرنده؛ شمول معنایی: واژه-ی شامل: پرنده و واژه‌ی زیرشمول: مرغابی. نمودار ۱-۲۵

درس بیست و دوم: پیامبر مهربان

شبکه‌ی معنایی: پیامبر؛ حوزه‌ی عینی: همگی به‌جز دو واژه‌ی روز مبعث و مسلمانان متعلق به حوزه‌ی عینی هستند؛ هم‌معنایی: حضرت محمد و پیامبر؛ باهم‌آیی متداعی: مکه و مسلمانان، روز مبعث و پیامبر. نمودار ۱-۲۶

جدول ۱: روابط مفهومی

تعداد	روابط مفهومی
۳۸	باهم‌آیی
۴	هم‌معنایی
۲	تقابل معنایی
۸	شمول معنایی
۱۶	جزء‌واژگی
۱	عضوواژگی

جدول ۲: حوزه‌های عینی و انتزاعی

مجموع شبکه‌های معنایی	تعداد شبکه‌ی معنایی دارای حوزه	
۲۶	۲۶	حوزه‌ی عینی
۲۶	۱۲	حوزه‌ی انتزاعی

محتوای این کتاب را می‌توان به ۵ شبکه‌ی معنایی تقسیم کرد: خوراک، حیوانات، دین، آموزش، طبیعت و مکان. در بین روابط معنایی، باهم‌آیی، بیشترین و جزء‌واژگی، کمترین بسامد را دارد. تعداد حوزه‌های عینی بیش از دو برابر حوزه‌های انتزاعی است.

کتاب فارسی دوم ابتدایی

فصل اول: نهادها

درس اول: کتاب‌خانه‌ی کلاس ما

شبکه‌ی معنایی: کتاب‌خانه؛ حوزه‌ی عینی: همگی به حوزه‌ی عینی تعلق دارند؛ هم‌معنایی: کاغذ و برگه. نمودار ۱-۲

درس دوم: مسجد محله‌ی ما

شبکه‌ی معنایی: مسجد؛ حوزه‌ی عینی: قرآن، خانه‌ی خدا، چراغانی، شربت، شیرینی، امام جماعت؛ حوزه‌ی انتزاعی: نماز، پیش‌نماز، جماعت، مراسم مذهبی؛ باهم‌آیی متداعی: شیرینی و شربت، نماز و قرآن؛ هم‌معنایی: امام جماعت و پیش‌نماز، مسجد و خانه‌ی خدا. نمودار ۲-۲

فصل دوم: بهداشت

درس سوم: خرس کوچولو

شبکه‌ی معنایی: میکروب‌ها؛ حوزه‌ی عینی: موجودات، شستن دست؛ حوزه‌ی انتزاعی: خطرناک، بیمار، کتیف، پاکیزه، سالم، شاداب، میکروب‌ها؛ تقابل معنایی: پاکیزه و کتیف، بیمار و سالم. نمودار ۳-۲

درس چهارم: مدرسه‌ی خرگوش‌ها

شبکه‌ی معنایی: گوش؛ حوزه‌ی عینی: گوش؛ حوزه‌ی انتزاعی: صدا، سالم، شنیدن؛ باهم‌آیی هم‌نشینی: صدا شنیدن؛ باهم‌آیی متداعی: صدا و گوش. نمودار ۴-۲

فصل سوم: اخلاق فردی و اجتماعی

درس پنجم: چوپان درست‌کار

شبکه‌ی معنایی قابل ترسیمی در رابطه با اخلاق فردی و اجتماعی وجود ندارد.

درس ششم: کوشا و نوشا

شبکه‌ی معنایی: چیزهای خوب؛ حوزه‌ی انتزاعی: راست‌گو، مهربان، دانایی، علم، چیزهای

بررسی متون کتاب‌های فارسی (بخوانیم) اول تا سوم دبستان بر اساس ...

خوب، خوب حرف زدن، پاکیزه و امانت‌دار، آموختن؛ باهم‌آیی متداعی: علم و دانایی؛ باهم‌آیی همنشینی: علم آموختن. نمودار ۲-۵

درس هفتم: دوستان ما

شبکه‌ی معنایی: دوستان خوب؛ حوزه‌ی انتزاعی: کوشا، مهربان، دانا، بانشاط، سخت‌کوش، پرکار، پرتلاش، منظم، مرتب، سحرخیز، تمیز، پاکیزه، زحمتکش، دوست‌داشتنی، دوستان خوب؛ باهم‌آیی متداعی: منظم و مرتب، تمیز و پاکیزه، پرکار و پرتلاش، شاد و بانشاط، مهربان و دوست‌داشتنی؛ هم‌معنایی: زحمتکش، پرکار، پرتلاش، کوشا و سخت‌کوش، تمیز و پاکیزه. نمودار ۲-۶

فصل چهارم: دینی

درس هشتم: از همه مهربان‌تر

شبکه‌ی معنایی: دعا؛ حوزه‌ی انتزاعی: یاری، خدا، حرف زدن، سخن، دعا، خواستن؛ باهم‌آیی همنشینی: یاری خواستن. نمودار ۲-۷

درس نهم: زیارت

شبکه‌ی معنایی: زیارت؛ حوزه‌ی عینی: چادر، چلچراغ، گلاب، گل‌دسته، کبوتر، حرم، مشهد، وضوخانه؛ حوزه‌ی انتزاعی: قبول، نورباران، امام رضا، وضو، اذان، دعا، نماز؛ باهم‌آیی متداعی: وضو و اذان، وضو و نماز، چادر و نماز، مشهد و امام رضا، نماز و دعا، حرم و امام رضا؛ جزء-واژگی: نماز، کل و دعا، اذان، وضو و چادر، جزء می‌باشد؛ شمول معنایی: واژه‌ی شامل، دعا و واژه‌های زیرشمول، اذان و نماز می‌باشند. نمودار ۲-۸

فصل پنجم: هنر و ادب

درس دهم: هنرمند

شبکه‌ی معنایی: هنرمند؛ حوزه‌ی عینی: سفالگر، قالی‌بافی، نقاشی، عکاسی؛ حوزه‌ی انتزاعی: زیبا، هنرمند، هنر؛ شمول معنایی: واژه‌ی شامل، هنر، واژه‌های زیرشمول، عکاسی، نقاشی، قالی-بافی. نمودار ۲-۹

درس یازدهم: درس آزاد

درس دوازدهم: فردوسی

شبکه‌ی معنایی: فردوسی؛ حوزه‌ی عینی: شاهنامه، کتاب، پهلوان، شهر توس، آرامگاه، فردوسی؛ حوزه‌ی انتزاعی: اثر، زبان فارسی، بزرگ‌ترین پهلوان، باارزش، رستم، شعر و داستان؛ باهم‌آیی متداعی: شعر و داستان، بزرگ‌ترین پهلوان و رستم؛ شمول معنایی: واژه‌ی شامل، اثر، واژه‌های زیرشمول، شاهنامه، کتاب، شعر و داستان؛ شمول معنایی: پهلوان، واژه‌ی شامل، رستم. نمودار ۱۰-۲

فصل ششم: ایران من

درس سیزدهم: ایران زیبا

شبکه‌ی معنایی: ایران؛ حوزه‌ی عینی: همگی به‌جز زیبایی، کشور و دیدنی‌ها متعلق به حوزه‌ی عینی هستند؛ باهم‌آیی متداعی: کوه‌ها و دشت‌ها، دشت‌ها و جنگل‌ها؛ شمول معنایی: واژه‌ی شامل، دیدنی‌ها، واژه‌های زیرشمول، بناهای قدیمی، تخت‌جمشید، سی‌وسه پل، بیستون کرمانشاه، ارگ بم کرمان، آرامگاه حافظ، آرامگاه سعدی، آرامگاه فردوسی، ماسوله‌ی گیلان، برج میلاد؛ شمول معنایی: واژه‌ی شامل، بناهای قدیمی، واژه‌های زیرشمول، تخت‌جمشید، سی‌وسه پل، بیستون کرمانشاه، ارگ بم کرمان. نمودار ۱۱-۲

درس چهاردهم: پرچم

شبکه‌ی معنایی: پرچم؛ حوزه‌ی عینی: پرچم، خون شهیدان، گل لاله، سه رنگ؛ حوزه‌ی انتزاعی: صلح، دوستی، آزادی، سربلندی، الله، میهن، دفاع، سرسبزی، کشور، ایرانی، نشانه، سبز، سفید، سرخ؛ باهم‌آیی متداعی: سرخ و سفید، صلح و دوستی، سربلندی و آزادی، خون شهید و گل لاله، سبز، سفید و پرچم؛ هم‌معنایی: میهن و کشور. نمودار ۱۲-۲

درس پانزدهم: نوروز

شبکه‌ی معنایی: نوروز؛ حوزه‌ی عینی: اول فروردین، سفره‌ی هفت‌سین؛ حوزه‌ی انتزاعی: سال جدید، عید، تحویل سال، خانه‌تکانی، دید و بازدید، عیدی، نوروز؛ هم‌معنایی: عید و تحویل سال و سال جدید و اول فروردین. نمودار ۱۳-۲

فصل هفتم: طبیعت

درس شانزدهم: پرواز قطره

شبکه‌ی معنایی: دریا؛ حوزه‌ی عینی: همگی به‌جز هوا، سیراب و تشنه متعلق به حوزه‌ی عینی

بررسی متون کتاب‌های فارسی (بخوانیم) اول تا سوم دبستان بر اساس ...

هستند؛ باهم آبی متداعی: موج و دریا، آسمان و آبی، باد و باران، ابر و باد، باران و باریدن، تشنه و آب، قطره و آب، آب و هوا؛ باهم آبی هم‌نشینی: باران باریدن؛ تقابل معنایی: تشنه و سیراب؛ جزء‌واژگی: دریا، کل، رود و آب، جزء می‌باشند؛ جزء‌واژگی: باران، کل و آب، جزء می‌باشد.

نمودار ۲-۱۴

درس هفدهم: مثل دانشمندان

شبکه‌ی معنایی: طبیعت؛ حوزه‌ی عینی: همگی به‌جز زیبایی، متعلق به حوزه‌ی عینی هستند؛

باهم آبی متداعی: گیاه و حیوان، حیوان و جانور. نمودار ۲-۱۵

جدول ۳: روابط مفهومی

تعداد	روابط مفهومی
۳۷	باهم آبی
۷	هم‌معنایی
۳	تقابل معنایی
۶	شمول معنایی
۳	جزء‌واژگی

جدول ۴: حوزه‌های عینی و انتزاعی

تعداد شبکه‌ی معنایی دارای حوزه	مجموع شبکه‌های معنایی	
۱۵	۱۵	حوزه‌ی عینی
۱۴	۱۵	حوزه‌ی انتزاعی

مطالب این کتاب را می‌توان در ۷ فصل خلاصه کرد: ۱- نهادها (کتابخانه، مسجد)، ۲- اخلاق فردی و اجتماعی (چیزهای خوب، دوستان خوب، فداکاران، کار، بهشتی، غایب)، ۳- ملی و میهنی (ایران، پرچم، نوروز، مرز نشینان، زبان، شهیدان)، ۴- دینی (دعا، زیارت)، ۵- هنر و ادب (هنرمند، فردوسی، سعدی، میوه‌ی هنر، کتاب‌خوانی، زبان)، ۶- طبیعت (دریا، جنگل، آسمان)، ۷- بهداشت (میکروب‌ها، گوش، پاکیزگی، آلودگی صوتی). حوزه‌های عینی و انتزاعی نیز تقریباً برابر هستند.

- کتاب فارسی سوم ابتدایی

فصل اول: نهادها

درس اول: محله‌ی ما

شبکه‌ی معنایی: محله؛ حوزه‌ی عینی: همگی متعلق به حوزه‌ی عینی هستند؛ جزءواژگی: مغازه و دکان، کل و نانوائی و قنادی، جزء می‌باشند؛ عضوواژگی: بازارچه، مجموعه و مغازه و دکان، قنادی و نانوائی عضو هستند. نمودار ۱-۳

درس دوم: زنگ ورزش

شبکه‌ی معنایی: ورزش؛ حوزه‌ی عینی: همگی به‌جز سلامتی، نرمش، مفید، رتبه، آموزش، تمرین و دوره‌های آموزشی متعلق به حوزه‌ی عینی هستند؛ باهم‌آیی متداعی: شنا و مسابقات شنا، شنا و مربی شنا، نرمش و ورزش، آموزش و تمرین؛ شمول معنایی: واژه‌ی شامل، رشته‌ی ورزشی، واژه‌های زیرشمول، بسکتبال، فوتبال، شنا. نمودار ۲-۳

فصل دوم: بهداشت

درس سوم: آسمان آبی، طبیعت پاک

شبکه‌ی معنایی: پاکیزگی؛ حوزه‌ی انتزاعی: همگی به‌جز آشغال، زباله متعلق به این حوزه هستند؛ باهم‌آیی متداعی: آلودگی و بیماری، تمیز و پاکیزه؛ هم‌معنایی: آشغال و زباله، تمیز و پاک، پاکیزه و تمیز؛ تقابل معنایی: پاکیزگی و آلودگی. نمودار ۳-۳

درس چهارم: آواز گنجشک

شبکه‌ی معنایی: آلودگی صوتی؛ حوزه‌ی انتزاعی: همگی به‌جز ضبط صوت و جارو برقی و بوق اتومبیل متعلق به این حوزه هستند. نمودار ۴-۳

فصل سوم: اخلاق فردی و اجتماعی

درس پنجم: بلدردچین و برزگر

- شبکه‌ی معنایی قابل ترسیمی برای این درس وجود ندارد.

درس ششم: فداکاران

شبکه‌ی معنایی: فداکاران؛ حوزه‌ی انتزاعی: همگی به‌جز حسن امیدزاده، ریزعلی خواجوی، سهام خیام و محمدحسین فهمیده متعلق به این حوزه هستند؛ باهم‌آیی متداعی: شجاع و

بررسی متون کتاب‌های فارسی (بخوانیم) اول تا سوم دبستان بر اساس ...

فداکار؛ شمول معنایی: واژه‌ی شامل، شهید، واژه‌های زیرشمول، محمدحسین فهمیده، ریزعلی خواجوی، حسن امیدزاده، سهام خیام. نمودار ۳-۵

درس هفتم: کار نیک

شبکه‌ی معنایی: کار؛ حوزه‌ی انتزاعی: همگی متعلق به این حوزه هستند؛ باهم‌آیی همنشینی: کارکردن؛ شمول معنایی: واژه‌ی شامل، کار، واژه‌های زیرشمول، کار نیک، کار جوانان. نمودار ۳-۶

فصل چهارم: راه زندگی

درس هشتم: پیراهن بهشتی

شبکه‌ی معنایی: بهشتی؛ حوزه‌ی انتزاعی: همگی به غیر از قرآن، حضرت علی (ع)، حضرت فاطمه (س)، حضرت محمد (ص) و رسول خدا متعلق به این حوزه هستند؛ باهم‌آیی متداعی: دعا و قرآن؛ هم‌معنایی: قرآن و کلام خدا. نمودار ۳-۷

درس نهم: بوی نرگس

شبکه‌ی معنایی: غایب؛ حوزه‌ی انتزاعی: همگی متعلق به این حوزه هستند. نمودار ۳-۸

فصل پنجم: هنر و ادب

درس دهم: یارمهربان

شبکه‌ی معنایی: یار مهربان؛ حوزه‌ی انتزاعی: همگی به‌جز کتاب و مدرسه متعلق به این حوزه هستند؛ باهم‌آیی همنشینی: کتاب خواندن، کتاب بازکردن؛ باهم‌آیی متداعی: شعر و داستان، مدرسه و باسواد؛ هم‌معنایی: دوست و یار مهربان. نمودار ۳-۹

درس یازدهم: نویسنده‌ی بزرگ

شبکه‌ی معنایی: سعدی؛ حوزه‌ی عینی: همگی به‌جز شعرها، حکایت‌ها و آثار سعدی متعلق به این حوزه هستند؛ باهم‌آیی متداعی: حکایت‌ها و شعرها، نویسنده و شاعر؛ شمول معنایی: واژه-ی شامل، آثار سعدی، واژه‌های زیرشمول، گلستان و بوستان. نمودار ۳-۱۰

فصل ششم: ایران من

درس دوازدهم: ایران عزیز

شبکه‌ی معنایی: ایران؛ حوزه‌ی عینی: همگی به‌جز خدمت، علم و دانش، هنر، عزیز، سرزمین

زرخیز، مردم خوب و صبور، کشور، زیبا و میهن متعلق به حوزه‌ی عینی هستند؛ هم‌معنایی:

سرزمین و کشور؛ باهم‌آیی متداعی: میهن و کشور، میهن و سرزمین. نمودار ۳-۱۱

درس سیزدهم: درس آزاد

درس چهاردهم: ایران آباد

شبکه‌ی معنایی ۱: مرزنشینان؛ حوزه‌ی انتزاعی: همگی متعلق به این حوزه هستند؛ باهم‌آیی

متداعی: اتحاد و همبستگی. نمودار ۳-۱۲

شبکه‌ی معنایی ۲: زبان؛ حوزه‌ی انتزاعی: همگی متعلق به این حوزه هستند؛ هم‌معنایی:

باهمیت و بارزش؛ شمول معنایی: واژه‌ی شامل، زبان، واژه‌های زیرشمول: زبان ملی، زبان

فارسی، زبان محلی، زبان مادری. نمودار ۳-۱۳

شبکه‌ی معنایی ۳: شهیدان؛ حوزه‌ی انتزاعی: همگی به‌جز عباس دوران، احمد کشوری، علی

اکبر شیرودی، مصطفی اردستانی، عباس بابایی متعلق به این حوزه هستند؛ شمول معنایی: واژه-

ی شامل، شهیدان، واژه‌های زیرشمول، عباس بابایی، مصطفی اردستانی، علی اکبر شیرودی،

احمد کشوری، عباس دوران؛ شمول معنایی: واژه‌ی شامل، خلبانان، واژه‌های زیرشمول، عباس

بابایی، مصطفی اردستانی، علی اکبر شیرودی، احمد کشوری، عباس دوران. نمودار ۳-۱۴

فصل هفتم: طبیعت

درس پانزدهم: دریا

شبکه‌ی معنایی: دریا؛ حوزه‌ی عینی: همگی به‌جز پهناور، رام و غوطه زدن، متعلق به حوزه‌ی

عینی هستند؛ جزء‌واژگی: دریا، کل و موج، آب، ساحل، ماهی، جزء هستند. نمودار ۱۵-۳

درس شانزدهم: اگر جنگل نباشد

شبکه‌ی معنایی: جنگل؛ حوزه‌ی عینی: همگی به‌جز فرشی سبز، زیبا، گسترده، غرش و زوزه‌ی

جانوران، نسیم، اکسیژن حاشیه‌ی جنگل، تفریح و استراحت متعلق به حوزه‌ی عینی هستند.

نمودار ۳-۱۶

درس هفدهم: چشم‌های آسمان

شبکه‌ی معنایی: آسمان؛ حوزه‌ی عینی: همگی به غیر از بزرگ، بی‌نهایت، وسیع، صاف و

گسترده متعلق به حوزه‌ی عینی هستند؛ باهم‌آیی متداعی: خورشید و ستاره‌ها، بزرگ و بی-

بررسی متون کتاب‌های فارسی (بخوانیم) اول تا سوم دبستان بر اساس ...

نهایت، صاف و پرستاره؛ جزءواژگی: آسمان، کل و خورشید و ستاره‌ها، جزء هستند؛ هم-
معنایی: وسیع و گسترده. نمودار ۳-۱۷

جدول ۵ روابط مفهومی

تعداد	روابط مفهومی
۲۱	باهم‌آیی
۸	هم‌معنایی
۱	تقابل معنایی
۷	شمول معنایی
۳	جزءواژگی
۱	عضوواژگی

جدول ۶: حوزه‌های عینی و انتزاعی

تعداد شبکه‌ی معنایی دارای حوزه	مجموع شبکه‌های معنایی	
۱۳	۱۷	حوزه‌ی عینی
۱۶	۱۷	حوزه‌ی انتزاعی

محتوای فصل‌های این کتاب مانند کتاب دوم، باهم‌آیی بیشترین و تقابل معنایی و عضوواژگی کمترین بسامد را دارند. در این کتاب حوزه‌های انتزاعی از حوزه‌های عینی بیشتر است.

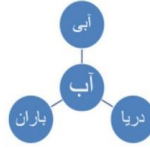
نمودار ۴-۱

نمودار ۳-۱

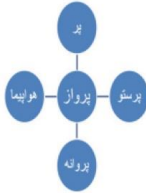
نمودار ۲-۱

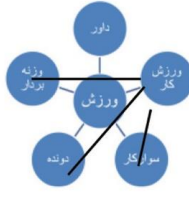
نمودار ۱-۱

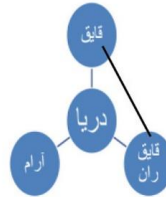
نمودار ۸-۱

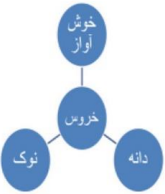
نمودار ۷-۱

نمودار ۶-۱

نمودار ۵-۱

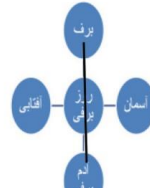
نمودار ۱۲-۱

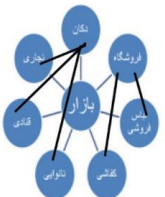
نمودار ۱۱-۱

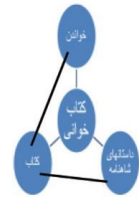
نمودار ۱۰-۱

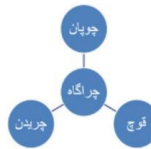
نمودار ۹-۱

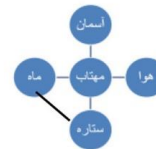
نمودار ۱۶-۱

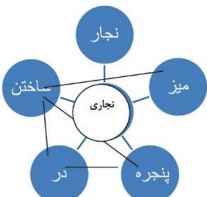
نمودار ۱۵-۱

نمودار ۱۴-۱

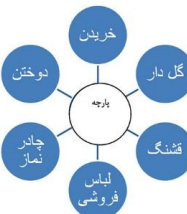
نمودار ۱۳-۱

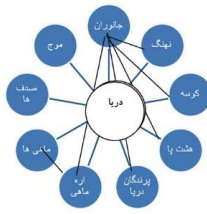
نمودار ۱۷-۱

نمودار ۱۸-۱

نمودار ۱۹-۱

نمودار ۲۰-۱

بررسی متون کتاب‌های فارسی (بخش‌نامه) اول تا سوم دبستان بر اساس ...

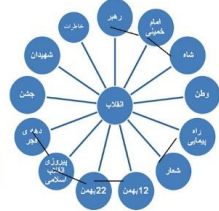
نمودار ۲۱-۱

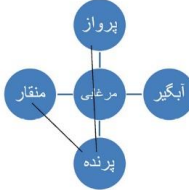
نمودار ۲۲-۱

نمودار ۲۳-۱

نمودار ۲۴-۱

نمودار ۲۵-۱

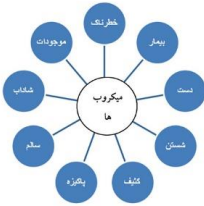
نمودار ۲۶-۱

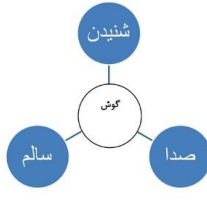
نمودار ۱-۲

نمودار ۲-۲

نمودار ۳-۲

نمودار ۴-۱

نمودار ۵-۲

نمودار ۶-۲

نمودار ۷-۲

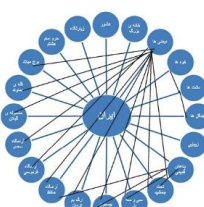
نمودار ۸-۲

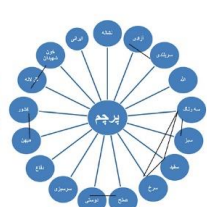
نمودار ۹-۲

نمودار ۱۰-۲

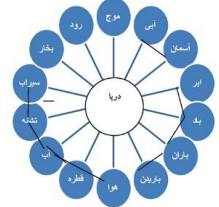
نمودار ۱۱-۲

نمودار ۱۲-۲

نمودار ۱۳-۲

نمودار ۱۴-۲

بحث و نتیجه‌گیری

شبکه‌های معنایی با نمایش معنای یک واژه در مجموعه‌ای از روابط معنایی در یک شبکه، به درک عمیق‌تر معنای واقعی واژه کمک می‌کنند. وجود هرچه بیشتر این شبکه‌ها و همچنین وجود روابط مفهومی بیشتر در بین واژه‌های یک متن، نشانگر همبستگی و پیوستگی آن متن و در نتیجه، خواندن آسان‌تر و یادگیری بهتر آن متن خواهد بود.

روابط مفهومی باهم‌آیی، هم‌معنایی، تقابل معنایی، شمول معنایی و جزءواژگی در متون تمامی کتاب‌ها وجود داشت. رابطه‌ی عضوواژگی در کتاب دوم وجود نداشت. در کلیه‌ی شبکه‌های معنایی کتاب‌های اول و دوم دست کم یک رابطه‌ی مفهومی وجود داشت. در کتاب سوم یک شبکه فاقد روابط مفهومی بود. در کل شبکه‌ها، ۹۶ رابطه‌ی باهم‌آیی، ۱۹ رابطه‌ی هم‌معنایی، ۲۱ رابطه‌ی شمول معنایی، ۲۲ رابطه‌ی جزءواژگی، ۶ رابطه‌ی تقابل معنایی و ۲ رابطه‌ی عضوواژگی وجود داشت.

کتاب اول دبستان فصل‌بندی نشده است، به همین دلیل شبکه‌ی معنایی یا برای هر دو عنوان درس یا برای یکی از آنها قابل ترسیم بود. از ۱۹ شبکه‌ی معنایی، ۱۵ شبکه با توجه به عنوان درس، رسم شده است. کتاب‌های دوم و سوم فصل‌بندی شده‌اند، از این رو تمامی شبکه‌های معنایی با توجه به عنوان فصل و یا واژه‌های متن، ترسیم شده‌اند. برای کتاب دوم از ۱۵ شبکه، ۸ شبکه و برای کتاب سوم از ۱۷ شبکه، ۸ شبکه با توجه به عنوان درس رسم شده است. کتاب اول را می‌توان به ۵ شبکه‌ی معنایی تقسیم کرد: خوراک، حیوانات، دین، آموزش، طبیعت و مکان.

متون کتاب‌های دوم و سوم با توجه به عنوان فصل به هم مرتبطند. می‌توان مطالب این کتاب‌ها را در ۷ فصل خلاصه کرد که هر فصل شامل چندین شبکه‌ی معنایی است: ۱- نهادها (کتابخانه، مسجد)، ۲- اخلاق فردی و اجتماعی (چیزهای خوب، دوستان خوب، فداکاران، کار، بهشتی، غایب)، ۳- ملی و میهنی (ایران، پرچم، نوروز، مرزنشینان، زبان، شهیدان)، ۴- دینی (دعا، زیارت)، ۵- هنر و ادب (هنرمند، فردوسی، سعدی، میوه‌ی هنر، کتاب‌خوانی، زبان)، ۶- طبیعت (دریا، جنگل، آسمان)، ۷- بهداشت (میکروب‌ها، گوش، پاکیزگی، آلودگی صوتی). بررسی حوزه‌های معنایی عینی و انتزاعی نیز نشان داد که حوزه‌های عینی به ترتیب از ۲۶ مورد در کتاب اول به ۱۳ مورد در کتاب سوم می‌رسد و این نشانگر توجه نویسندگان به اقتضای

سنی کودکان بوده است.

برخی از پژوهشگران معتقدند که فرهنگ واژگان ذهنی^۱ ما به صورت معنایی و بر اساس شبکه‌ها و حوزه‌های معنایی دسته‌بندی شده است و واژه‌های مرتبط، آسان‌تر فراگرفته می‌شوند (ارتن و تکین^۲، ۲۰۰۸).

نظریه‌ی حوزه‌های معنایی در زبان‌شناسی، نظریه‌ی فعالیت‌های معنایی و اصل ارتباطی در روان‌شناسی شناختی، به مساله‌ی نقش روابط مفهومی میان واژه‌ها در فراگیری آنها می‌پردازند (ستوده‌نما و سلگی، ۱۳۹۶). بر اساس نظریه‌ی فعالیت‌های معنایی، واژگان در ذهن از طریق ساختارهای ذهنی به نام گره، پردازش می‌شوند (کولینز و لافتوس^۳، ۱۹۷۵). اگر یک گره فعال شود، روند فعال شدن از طریق پیوندهای متصل به مفاهیم مرتبط، گسترش می‌یابد و آنها را برای پردازش شناختی بعدی، آماده می‌کند (بالوتا و لورچ^۴، ۱۹۸۶). بنابراین اگر واژه‌ها در فرهنگ واژگان ذهنی ما از طریق شبکه‌های معنایی به هم متصل باشند، روند یادگیری واژه‌ها تسهیل می‌شود (اچیسون، ۱۹۸۷). به عنوان مثال پژوهشگران مختلفی نقش مثبت رابطه‌ی ترادف را در یادگیری واژه‌ها بررسی کرده‌اند (هاشمی و قدسیانی، ۲۰۰۵؛ مونرو، ۲۰۰۶ و تیلر، ۲۰۰۱ به نقل از ستوده‌نما و سلگی، ۱۳۹۶). یادگیری اسم‌ها در کودکان بر مبنای شمول معنایی (بلاچی و بنلی^۵، ۲۰۰۵)، صفات بر اساس روابط معنایی تضاد و ترادف (جانسون و انجلین^۶، ۱۹۹۵) و افعال بر اساس شمول معنایی و عبارات توصیفی (گاوریلیدو^۷، ۲۰۰۸) فراگرفته می‌شوند. از مجموع توضیحات بالا می‌توان دریافت که روابط معنایی میان واژه‌ها نقشی اساسی در فراگیری واژگان زبان دارند. وجود روابط معنایی گسترده در بین متون، شبکه‌های معنایی قابل توجه و همچنین توجه به عینی یا انتزاعی بودن حوزه‌های معنایی در درس‌های کتاب فارسی ابتدایی، از جمله نقاط قوت این کتاب‌ها به شمار می‌رود. پیشنهاد می‌شود که شبکه‌های معنایی کتاب‌های چهارم تا ششم نیز بررسی و با نتایج این پژوهش مقایسه شود.

-
1. Lexicon
 2. Erten, I.H., & M. Tekin
 1. Collins, A. M. & E. F. Loftus
 4. Balota, D. A. & R. F. Lorch
 5. Belacchi C, Benelli B
 6. Johnson CJ, Anglin JM
 7. Gavriilidou Z

منابع

- پرچم، اعظم؛ فنایی، پروین (۱۳۸۸). «شبکه‌ی معنایی اخلاق سینه در قرآن». تحقیقات علوم قرآن و حدیث، سال ۶، شماره‌ی ۲، صص ۱۷۰-۱۴۹.
- پهلوان‌نژاد، محمدرضا؛ نامور فرگی، مجتبی (۱۳۸۸). «کره‌ی معنایی؛ رویکردی جدید به نظریه‌ی شبکه‌های معنایی، زبان پژوهی، سال ۱، شماره‌ی ۱، صص ۳۴-۱.
- پهلوان‌نژاد، محمدرضا؛ سرسرابی، شراره سادات (۱۳۹۰). «معدالیابی قرآنی در پرتو روابط موجود در نظریه‌ی شبکه‌ی معنایی»، مطالعات اسلامی: علوم قرآن و حدیث، سال ۴۳، شماره‌ی ۳، صص ۴۴-۹.
- پهلوان‌نژاد، محمدرضا؛ نامور فرگی، مجتبی (۱۳۹۰). «بررسی حوزه‌های معنایی واژه‌های زبان فارسی و ارائه‌ی معیارهای جدید در تعیین حوزه‌های معنایی»، زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان، سال ۳، شماره‌ی ۴، صص ۷۰-۵۱.
- توکل‌نیا، مریم؛ حسومی، ولی‌الله (۱۳۹۷). «تحلیل شبکه‌ی معنایی حرف «من» در قرآن با رویکرد معناشناسی شناختی». لسان مبین، سال ۹، شماره‌ی ۳۲، صص ۴۳-۲۱.
- خامه‌گر، محمد (۱۳۸۹). «شبکه‌ی معنایی موضوعات قرآن». پژوهش‌های قرآنی، سال ۱۶، شماره‌ی ۶۳، صص ۲۷۱-۲۳۶.
- راستگو، کبری (۱۳۹۷). «شبکه‌ی معنایی «علی» در گفتمان قرآنی بر مبنای نظریه‌ی پیش‌نمونه». جستارهای زبانی. دوره‌ی ۶، شماره‌ی ۱، صص ۲۹-۱.
- راسخ‌مهند، محمد؛ رنجبر ضرابی، نفیسه (۱۳۹۲). «بررسی شبکه‌ی معنایی حروف اضافه‌ی «در» و «سر»». پژوهش‌های زبان‌شناسی تطبیقی، سال ۳، شماره‌ی ۱۵، صص ۱۱-۹۵.
- رضایی، حدائق؛ رفیعی، عادل (۱۳۹۵). «بررسی شبکه‌ی معنایی پسوند مکان‌ساز «-گاه» با رویکرد شناختی». زبان پژوهی. سال ۸، شماره‌ی ۱۸، صص ۱۲۳-۱۰۷.
- زاهدی، کیوان، محمدی زیارت، عاطفه (۱۳۹۰). «شبکه‌ی معنایی حرف اضافه‌ی فارسی «از» در چارچوب معنی‌شناسی شناختی». تازه‌های علوم شناختی. سال ۱۳، شماره‌ی ۱، صص ۸۰-۶۷.
- سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی (۱۳۹۸). کتاب فارسی (بخوانیم) اول دبستان
- سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی (۱۳۹۸). کتاب فارسی (بخوانیم) دوم دبستان
- سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی (۱۳۹۸). کتاب فارسی (بخوانیم) سوم دبستان
- سراج، فرشته؛ روشن، بلقیس؛ نجفیان، آرزو و یوسفی‌راد، فاطمه (۱۳۹۸). «بررسی خوانایی کتاب‌های

فارسی دوره‌ی ابتدایی: پایه‌های اول تا ششم. **مطالعات برنامه‌ی درسی**، سال ۴، شماره‌ی ۵۵، صص ۱۴۰-۱۱۳.

شاملی، نصرالله؛ کهندل جهرمی، مرضیه و قاسم‌نژاد، زهرا (۱۳۹۰). «معناشناسی سیستماتیک و رسم شبکه‌ی معنایی واژه‌ی قانون و مترادفات آن در قرآن کریم»، **حسنا**، سال ۳، شماره‌ی ۹، صص ۸۵-۱۱۳.

صفوی، کوروش (۱۳۸۷). **درآمدی بر معنی‌شناسی**، تهران: انتشارات سوره‌ی مهر. غیاثیان، مریم سادات (۱۳۹۴). «تحلیلی انتقادی از کتب فارسی دوره‌ی ابتدایی». **مطالعات برنامه‌ی درسی**، سال ۹، شماره‌ی ۳۶، صص ۱۴۴-۱۲۱.

قاسم‌نژاد، زهرا؛ رحیمی، زهرا (۱۳۹۳). «معناشناسی سیستماتیک واژه‌ی ولایت و رسم شبکه‌های معنایی مرتبط با ولایت در آموزه‌های امام رضا (ع)». **پژوهش‌نامه‌ی ثقلین**، سال ۱، شماره‌ی ۴، صص ۶۲۹-۶۵۴.

کرامتی، انسی؛ کاظمی، علی‌رضا و حسینی، کمال‌الدین (۱۳۹۵). «بررسی مضامین و تعارضات فرهنگی در محتوای کتاب‌های فارسی دوره‌ی ابتدایی». **مطالعات برنامه‌ی درسی**، سال ۱۱، شماره‌ی ۴۳، صص ۷۲-۴۷.

کریمی، محمدحسن؛ شاه‌سنی، شهرزاد؛ کشاورزی، فهیمه و ناصری جهرمی، رضا (۱۳۹۴). «تحلیل کتاب فارسی ششم ابتدایی بر اساس مؤلفه‌های گفتمان‌شناسی انتقادی»، **مطالعات برنامه‌ی درسی**، سال ۱۰، شماره‌ی ۳۷، صص ۵۸-۴۱.

لاینز، جان (۱۳۸۳). **مقدمه‌ای بر معناشناسی شناختی**، ترجمه‌ی حسین‌واله، تهران: انتشارات گام‌نو. میختری، شهره؛ رضایی، حدائق (۱۳۹۲). «بررسی شناختی شبکه‌ی معنایی حرف اضافه‌ی «با» در زبان فارسی». **زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان**، سال ۵، شماره‌ی ۲، صص ۹۴-۷۳.

نوذری، سودابه (۱۳۹۴). «کاربرد شبکه‌ی معنایی در بازیابی شعر». **پردازش و مدیریت اطلاعات**، دوره‌ی ۳۱، شماره‌ی ۱، ۱۴۶-۱۲۵.

نوریان، محمد؛ نعمت‌زاده، شهین و حسین‌لو، اقدس (۱۳۹۳). «توزیع و استمرار واژه‌های هدف کتاب فارسی دوم ابتدایی»، **مطالعات برنامه‌ی درسی**، سال ۹، شماره‌ی ۳۵، صص ۱۲۸-۱۱۳.

نیازیان، ملیحه؛ خزایی، کامیان (۱۳۹۶). «تحلیل محتوای اشعار فارسی دوره‌ی ابتدایی بر اساس زبان و عاطفه». **مطالعات برنامه‌ی درسی**، سال ۱۲، شماره‌ی ۴۷، صص ۱۴۴-۱۲۵.

یوسفی‌آملی، حسین؛ اکبری، زهرا (۱۳۹۱). «مفهوم‌شناسی واژه‌ی صبر با تاکید بر شبکه‌ی معنایی این

- Akerkar, R., (2003), "Design of English to Marathi Translation System using Example Based Machine Translation", **proceeding of international Conference on natural Language processing**, Hamilton, Newzealand, 46-54.
- Balota, D. A. & R. F. Lorch (1986). "Depth of Automatic Spreading Activation: Mediated Priming Effects in Pronunciation but not in Lexical Decision". **Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition**. 12(3). pp. 336-345. doi:10.1037/02787393. 12.3.336
- Belacchi C, Benelli B. (2005) Ambergris is not a precious fossil: the development of definitional skills. **Deve Psychol**. 5-10.
- Collins, A. M. & E. F. Loftus (1975). "A Spreading Activation Theory of Semantic Processing". **Psychological Review**. 82(6). pp. 407-428. doi:10.1037/0033-295X.82.6.407.
- Crow, J. T., & Quigley, J. R., (1985). "A Semantic Field Approach to Passive Vocabulary Acquisition for Reading Comprehension". **Tesol Quarterly**, Vol. 19, No. 3. 497-513.
- Erten, I.H., & M. Tekin (2008). "Effect on vocabulary acquisition of presenting new words in semantic sets versus semantically unrelated sets". **System**. 36. pp. 407-422.
- Evans, V., & Green, M. (2005). **Cognitive Linguistics: An Introduction**. Edinburgh: Edinburgh university press.
- Gavriilidou Z. (2008). The development of word definitions in Greek preschoolers[Internet]. **Democritus University of Thrace**. Available at: URL:<http://www.ling.ohio-state.edu/icgl/proceedings/9-Gavriilidou-Kedited-88.pdf> :5-8.
- Hudli, A., (1989) **NVL-A knowledge representation language based on semantic networks**.
- Johnson CJ, Anglin JM. (1995). Qualitative developments in the content and form of children's definitions. **J Speech Hear Res**.38(3):612.
- Kempson, R., M., (1997) **Semantic Theory**, Cambridge: Cambridge University Press.
- Kleparski, G. A. (2007). "The Tradition of Field Theory and the Study of Lexical Semantic Change". **Studia Anglica Resoviensia**. 47 (4). 188-205.
- Lehre, A., (1985). "The Influence of Semantic Fields on Semantic Change". **Historical Semantics**, Vol. 2. 283-295.
- Lin, C. (1997), "Semantic Network for Vocabulary Teaching", **Journal of Taiwan Normal University: Humanities & Social Science**, Vol 42 (New version), 43-54.
- Lyons, J. (1977) **Semantics**, Vols 1&2: Cambridge: Cambridge University

press.

Schmitt, N., & P. Meara (1997). "Researching Vocabulary through a Word Knowledge Framework: Word Associations and Verbal Suffixes". **Studies in Second Language Acquisition**. 19(1). pp. 17-36.

Sowa, J., F., (1992), "Semantic Networks", **Encyclopedia of Artificial Intelligence**, and 2nd Edition, edited by S.C. Shapiro, Newyork: Wiley.